

Tytułem wstępu

Oddajemy w Państwa ręce szósty tom z serii *Teoria literatury żywa*, który poświęcamy literaturze austriackiej.

Otwiera go rozprawa **Justyny Górny** pt. „*Lecznicza trucizna*” – „*Płeć i charakter*” **Otona Weininger**a jako indywidualistyczny projekt asymilacji, w której autorka analizuje i omawia polską recepcję szeroko dyskutowanej książki Otona Weininger a pt. *Płeć i charakter: rozbiór zasadniczy*. W centrum jej rozważań znalazły się reakcje na Weiningerowskie definicje „germańskości” i „żydowskości”, a także szczególna pozycja tłumacza pracy Weininger a – Ostała Ortwina i pytanie, na ile tekst, nad którym pracował, pozwolił mu na krytyczną refleksję nad własnymi, żydowskimi korzeniami, przy jednoczesnym potępieniu antysemityzmu.

Artykuł **Katarzyny Orlińskiej** – *Wi(e)dzieć więcej. Niewidomi w twórczości Oskara Bauma* stanowi natomiast próbę przypomnienia dorobku pisarskiego Oskara Bauma, dzisiaj już nieco zapomnianego twórcy należącego do „kręgu praskiego”, przyjaciela m.in. Franza Kafki i Maxa Broda. Orlińska przyporządkowuje pisarstwo Bauma „literaturze mniejszościowej” (Minoritätsliteratur), szczególnie naświetla motyw niewidomych i ich życia, charakterystyczny zwłaszcza dla wczesnych (choć nie tylko) utworów Bauma i podkreśla ich integracyjne przesłanie.

Pięć tekstów opublikowanych w niniejszym tomie wyewoluowało z referatów wygłoszonych na II ogólnopolskim kolokwium dla doktorantów i starszych studentów „Literatura w Austrii – Austria w literaturze”, zorganizowanym przez Instytut Germanistyki UW (dr hab. Annę Wołkowicz) i Austriackie Forum

Kultury w Warszawie. Odbłyło się ono w siedzibie AFK 6 grudnia 2013 roku.

Dwie młode autorki odniosły się do twórczości Josepha Rotha. **Anna Diana Czerwińska** analizuje tożsamość głównego bohatera Rothowskiego *Popiersia cesarza*, ciekawie podsumowując klęskę pielęgnowanego przez hr. Morstina mitu dawnej Austrii jako „wyrwanie z bezpiecznego i beztroskiego dzieciństwa”. Natomiast **Kamila Śniegocka** przygląda się, jak dwie „powojenne” (tj. portretujące epokę po I wojnie światowej) powieści Rotha zrecenzował jego polski tłumacz i popularyzator (a przede wszystkim wierny przyjaciel), Józef Wittlin.

Postrzeganie książek przez bohaterów powieści Eliasa Canettiego *Auto da fé (Die Blendung)* przebadał **Piotr Hęćka**, pokazując, że mają one znaczenie symboliczne nie tylko dla głównego protagonisty – uczonego-bibliofila, lecz także dla wykorzystujących jego nieżyciowość reprezentantów „masy”, przy czym obie strony uwikłane są w ten sam beznadziejny mechanizm pożądania i chciwości.

I wreszcie tekst poświęcony pisarzowi, którego nazwisko raczej nie kojarzy się z Austrią – Lionowi Feuchtwangerowi. A jednak tytułową bohaterką jego wczesnej powieści historycznej *Brzydka księżniczka* jest hrabina Tyrolu Małgorzata Maultasch, zaś jej antagoniści to dwaj czternastowieczni Habsburgowie, Albrecht II i Rudolf IV. To właśnie ich postaci przybliżyła nam w swym artykule **Tadeusz Skwara**, starannie rejestrując strategie narracyjne, po jakie sięgnął powieściopisarz, by te prototypy nowoczesnych władców przedstawić w sposób atrakcyjny dla czytelnika.

W grupie tekstów młodych naukowców wyróżnia się esej **Katarzyny Kończal** o W.G. Sebaldzie jako krytyku literatury austriackiej, szczególnie akcentujący „spotkanie” niemieckiego pisarza z poezją psychicznie chorego Alexandra Herbecka (a także z nim samym).

Refleksję nad poezją wprowadza do naszego tomu **Paweł Piszczatowski** w artykule *Domy – litery – świece. Figuracje szabatu w poezji Paula Celana* poświęconym twórczości tego wybitnego

poety urodzonego w Czerniowcach na austriackiej Bukowinie. Piszczatowski poddaje szczegółowej analizie wątki judaistyczne, w tym symbolikę Szabatu, które bada w poezji Celana powstałej w ramach tzw. „zwrotu judaistycznego”, jaki dokonał się w jego twórczości pod koniec lat pięćdziesiątych, kiedy to poeta coraz chętniej sięgał po motywy religijne.

Dyskurs poetologiczny kontynuuje **Andrzej Kopacki**, który w językowo wysublimowanym tekście *Pociecha drzew. Ausländer i Eich* pyta, czym jest owa „pociecha drzew” i dlaczego trudno bez niej żyć. Analizuje dwa wiersze o drzewach autorstwa Rose Ausländer i Güntera Eicha, wpisując je w debatę literacką, jaką wywołał inny wiersz z drzewami w tle – *Do potomków* Bertolta Brechta. Rozmowa o drzewach urasta w artykule Kopackiego do rozprawy o naturze i kulturze, języku i komunikacji, Bogu i człowieku. Oprócz wymienionych autorów w dialog z czytelnikiem wchodzi tu m.in. Benjamin, Buber i Hölderlin.

O teatrze pisze **Krzysztof Tkaczyk** w artykule *Wolfgang Bauer presents, czyli o zaskakującej koincydencji kina i teatru w utworze scenicznym „Film i kobieta” (Shakespeare the Sadist)* i przybliża czytelnikowi absurdalny i groteskowy świat teatru Wolfganga Bauera, austriackiego dramaturga i twórcy nader chętnie eksperymentującego z formą teatralną. Tkaczyk stawia tezę, że Bauer wprowadzając w obszar teatru środki charakterystyczne dla kina (muzykę filmową, zwolnione i przyspieszone tempo, teksty wyświetlane na wzór napisów w kinie) tworzy nowoczesne dzieło, które kwestionuje utarte schematy teatralnej percepcji i pozwala widzowi wejść w niełatwy dialog z autorem, reżyserem, tekstem i przedstawieniem teatralnym.

Wątki filmowe pojawiają się także w tekście *„Tam płacz musi być...” – kilka uwag o kinematografii Holokaustu na marginesie opowiadania Andrzeja Brychta „Wycieczka: Auschwitz-Birkenau” (1966) i powieści Roberta Schindla „Rodowody” (1992)* **Magdaleny Daroch**, która zestawia pozornie niemające ze sobą wiele wspólnego utwory polskich i austriackich pisarzy. Zarówno Brycht, jak i Schindel zaglądnęli w nich za kulisy powstawania filmu

fabularnego o Zagładzie i obnażają sztuczność i umowność tego rodzaju przedsięwzięcia. Obydwa utwory są punktem wyjścia do rozważań na temat kinematografii Holokaustu w kontekście filmu Stevena Spielberga *Lista Schindlera*, który wszedł na ekrany kin rok po ukazaniu się powieści austriackiego pisarza.

Agnieszka Jezierska natomiast w obszernym artykule *Gdańszczanin i feministka. Zrefraktowane wizerunki pisarzy i pisarek z importu na przykładzie polskiej recepcji Günтера Grassa i Elfriede Jelinek* analizuje różnice w polskiej i niemieckojęzycznej recepcji dwojga noblistów. Podczas gdy, jak twierdzi autorka, Grass po pierwszych latach krytyki zyskuje coraz silniejszą pozycję w polskim obiegu literackim i staje się postacią niemal monumentalną, to sytuacja Elfriede Jelinek w Polsce przedstawia się zgoła odwrotnie: w momencie ogłoszenia werdyktu Kapituły Noblowskiej mało znana szerszej publiczności pisarka polaryzuje polską publicystykę i środowisko dziennikarskie, w obiegu internetowym pojawia się na jej temat wiele powierzchownych informacji, które po dziś dzień są trudne do zweryfikowania i częściowo przeniknęły do obiegu naukowego.

W tomie zamieszczamy także nietłumaczone dotychczas na język polski teksty Rainera Marii Rilkego – *Dzieciątko Jezus*, w przekładzie **Tomasza Ososińskiego** i fragment powieści *Karnawał* Gerharda Fritscha w przekładzie Ewy **Mikulskiej-Frindo**. Poprzedzają je krótkie wstępy tłumaczy.

Kamilla Najdek, Krzysztof Tkaczyk, Anna Wołkowicz